

УДК 007 : 304 : 070

ВІЙСЬКОВІ ЗМК В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сергій Горевалов

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Мельникова, 36/1, Київ, 04119, Україна, e-mail: gorevalov@ukr.net*

Наталія Зикун

*Київський міжнародний університет,
вул. Львівська, 49, Київ, 03179, Україна, e-mail: nzykun@ukr.net*

Аналізується роль, проблеми і функціональне призначення системи військових засобів масової інформації у контексті євроінтеграційних орієнтирів Української держави.

Ключові слова: інформаційний простір, військові ЗМК, функції ЗМІ.

Українська журналістика, у тому числі й військова, на зламі століть відіграла важливу роль у розвитку й розбудові незалежної України, її збройних сил. Адже зміна влади, способу життя і як наслідок — мислення народу — це досить вагомий стрес для нації загалом і її збройних захисників зокрема. Вагому роль у посиленні демократії в суспільстві і приживленні її у світогляді відіграли засоби масової інформації. Як потужна ланка соціуму, вони беруть участь у формуванні думки суспільства, як канал передачі й отримання інформації є важливим компонентом комунікації. Бурхливий розвиток системи військових засобів масової комунікації зумовлений потребою силових структур України в одержанні політично й соціально важливої інформації, посиленням її ролі в процесі демократизації армії, міліції, спецслужб, прикордонних військ. Інформація в умовах військової діяльності набуває особливого сенсу. Вона стає засобом протидії при досягненні завдань інформаційної та воєнної безпеки держави [3].

Проблема формування інформаційного простору за участю спеціалізованих військових ЗМК у різні роки розглядалася вітчизняними вченими [1; 6]. Однак суспільні зміни й міжнародні виклики не зменшують актуальності дослідження цього сегмента інформаційної системи України. Метою статті є з'ясування нових завдань і тенденцій розвитку військових ЗМК на сучасному етапі реформування Збройних сил України, які переживають не найкращі часи.

Військові засоби масової інформації можуть бути охарактеризовані як багатофункціональні канали збору, аналізу та передачі інформації, що пов'язані

між собою у межах єдиної системи й розраховані на забезпечення читачів, радіослухачів і телеглядачів інформацією, на створення необхідних умов для її осмислення та практичних дій на її основі.

Функціональним призначенням системи ЗМІ є інформаційне забезпечення процесу побудови збройних сил, зміцнення обороноздатності держави. До основних функцій ЗМІ силових структур дослідники й журналісти-практики традиційно відносять: інформаційну; виховну; соціально-регулятивну (забезпечення узгодженості дій різних соціальних інститутів, груп, окремих громадян для вирішення соціально значущих завдань щодо зміцнення обороноздатності держави); формування суспільної думки; реалізації соціальної активності (використання військової журналістики як засобу підвищення ефективності службової, культурно-побутової діяльності військовослужбовців).

Формування системи військових ЗМК розпочалося із здобуттям Україною незалежності. Разом із створенням Збройних сил України слід було негайно розпочати створення системи української військової журналістики. 15 жовтня 1991 року депутати Верховної Ради України отримали числа газети «Народна армія», редакція якої справедливо претендувала на статус Центрального органу Міністерства оборони України. 11 жовтня 1991 року Верховна Рада України відповідною Постановою надала їй статусу центрального друкованого органу Міністерства оборони України. 5 грудня 1991 року Державний комітет України по пресі зареєстрував «Народну армію» і видав їй відповідне свідоцтво. 13 січня 1992 року особовий склад редакції склав Військову присягу на вірність українському народові. Відтак почала формуватися система інформаційного забезпечення життєдіяльності особового складу армії.

У 1999 році вийшов у світ перший номер газети «Крила України». Газета швидко здобула визнання у військах та серед ветеранів військової авіації. «Крила» читали навіть за кордоном, у місіях ООН, куди її привозили для українських миротворців пасажирські цивільні рейсові літаки, у діаспорі, де «Крила України» передплачували. Коли було створено новий вид Збройних сил України — Повітряні Сили, у яких ВПС об'єднали з Військами ППО, газетярі в синіх авіаційних одностроях почали їздити у відрядження до раніше не знайомих їм гарнізонів — розширювати тематичне розмаїття газети та діапазон медійного покриття видання, формували та підтримували позитивну громадську думку про діяльність Повітряних Сил ЗСУ. Першого грудня 2005 року Міністром оборони України прийнято рішення про проведення на базі газети «Крила України» експерименту — пілотного проекту — започаткування формату редакційно-інформаційного агентства. Це був перший досвід тісної співпраці військових журналістів із цивільними колегами як медійників. 2007 року творчий колектив внаслідок реорганізаційних заходів був переведений до регіонального медіа-центру МОУ у Вінниці, а сама газета видавалась на громадських засадах, продовжуючи висвітлювати актуальні питання життєдіяльності Повітряних Сил ЗСУ України. Протягом 2007–2009 рр. газета регулярно надходила в усі військові частини Повітряних Сил за кошти індивідуальних передплатників-військовослужбовців Повітряних Сил. Міжнародний досвід функціонування військових структур Великобританії, США, Польщі, країн СНД, що пройшли етап реформування, вказує на необхідність нарощування інформаційної підтримки військ шляхом утримання військових засобів масової інформації, засновником яких є Міністерство оборони. Відповідно до директиви міністра оборони України від

24 листопада 2009 року, на базі Вінницького регіонального медіа-центру Міністерства оборони України відновлено діяльність друкованого органу Міністерства оборони України «Крила України». Нині газета залишається єдиним авіаційним виданням в Україні.

8 червня 1992 року вийшов перший номер газети «Флот України», що стала взірцем високого професіоналізму та якісної журналістики. Своім народженням вона зобов'язана подвижнику, справжньому професіоналу своєї справи, небайдужій і незалежній духовно людині — першому редактору капітану 1 рангу запасу Ю. А. Тимощуку (1992 — 1994 рр.). «Флот України» як солідне офіційне видання з'явилося в роздрібній торгівлі «Союздруку», що сприяло розширенню кола його читачів і прихильників. Газета про українських моряків, море і кораблі почала продаватися в Сімферополі, потім в інших містах Криму. Крім того, «Флот України» — єдина військова газета, що має статус міжнародного видання і навіть розповсюджувалася через каталог видань в Російській Федерації. Зусиллями колективу редакції «Флот України» постав перед своїми читачами як сучасне поважне й змістовне видання.

Нині також до складу ВЗМК входять: журнал «Військо України», центральна телерадіостудія Міністерства оборони України; газети ППО та ВПС «Вартові неба» та телерадіостудія ВМС України «Бриз».

У 1994 році, зважаючи на нагальну потребу суспільства, державних діячів, політиків, вчених, військових, усіх, хто опікується та професійно займається питаннями національної безпеки й оборони, у друкованому засобі масової інформації, на сторінках якого обговорювалися б актуальні проблеми воєнної політики, реформування оборонної галузі держави, де публікувалися б результати наукових досліджень з питань воєнної безпеки України, з воєннотеоретичних та військово-технічних проблем, було започатковане науково-теоретичне та науково-практичне видання «Наука і оборона». Серед його цілей: сприяння створенню необхідного науково-теоретичного підґрунтя для постановки та розв'язання завдань військового будівництва; обговоренню нагальних проблем реформування оборонної сфери всіма, хто опікується і професійно займається питаннями національної безпеки і оборони; поширення воєнно-наукових знань, сприяння підвищенню професійного рівня військовослужбовців Збройних Сил України.

Названі ВЗМК забезпечують широку географію надходження інформації, її якість та оперативність. Власкоро, як і всі посадові особи, що причетні до організації і проведення виховної роботи, виконуючи вимоги Міністра оборони України, активно співпрацюють із цивільними засобами масової інформації, зміцнюючи таким чином зв'язок армії з громадськістю, піднімаючи престиж військової служби. Про важливість цього завдання в сучасних умовах ідеться і в Програмі військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 — 2017 роки та Перспективному плані реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 — 2017 роки, затверджених наказом №14 міністра оборони України від 11 січня 2012 року [5].

Військові ЗМІ в сучасних умовах ведуть роз'яснювальну роботу щодо законодавчих нормативних актів, указів Президента України, рішень уряду, розпоряджень, постанов державних органів влади і управління, наказів та директив Міністра оборони України, командирів і начальників; сприяють вирішенню проблем військового будівництва в Україні і формуванню структур ЗСУ, підго-

товці та перепідготовці військових кадрів, забезпеченню високої мобілізаційної та бойової готовності військ та сил флоту; пропагують практичну діяльність Збройних Сил України: розвиток та удосконалення технічного рівня військ, наукових досягнень в стратегії і тактиці та використання сил і засобів особового складу демократії та гуманізму, утвердження передового досвіду навчально-виховної роботи; висвітлюють рішення соціальних, економічних, правових, релігійних, культурно-побутових проблем військовослужбовців. Уже згаданою Програмою військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012 — 2017 роки планується підвищення ролі військових засобів масової інформації у військово-патріотичному вихованні молоді. Завдання є нагальним, адже нині аудиторія ЗМІ силових структур змінилася за своїм складом (з'явилися військовослужбовці-контрактники), за освітою і читацькими уподобаннями. У більшості призивників не сформована мотивація до систематичного отримання інформації. Рівень задоволення потреб у читанні, зокрема пошуку професійної інформації, є вищим у військовослужбовців-контрактників. С. Калмиків вказує на пряму залежність між професійною орієнтацією військовослужбовців і читанням літератури з питань професійної діяльності [4]. Крім того, змінюються ціннісні установки й цивільної молоді, яка є потенційною аудиторією спеціалізованих ЗМІ, іншими є й джерела інформації, яким вони віддають перевагу.

Програмою передбачається активізація співпраці з цивільними ЗМІ, урізноманітнення її форм. Так, на 2012 рік планувалося укладення ліцензійних договорів з обласними державними телерадіокомпаніями щодо трансляції телепрограм «Армія», «Доблесть, мужність, благородство», «Служу Україні» (що нині виконано практично в повному обсязі) та створення на офіційному веб-порталі Міністерства оборони України в мережі Інтернет окремого веб-сайту «Юнацтву про Армію»; створення електронних сторінок за напрямами діяльності Головного управління виховної та соціально-психологічної роботи Збройних сил України в мережі Інтернет.

Для покращення іміджу Збройних сил України, подолання стереотипів у сприйнятті їх пересічними громадянами планується на 2014–2017 роки забезпечити розповсюдження центральних друкованих видань Міністерства оборони України журналу «Військо України», газети «Народна Армія» у загальноосвітніх і навчальних закладах України та через торговельну мережу державного підприємства «Преса України».

Військові журналісти керуються у своїй діяльності такими загальножурналістськими принципами, як гуманізм, демократизм, патріотизм і національна гордість, достовірність інформації, точність викладення, оперативність доведення інформації, аргументованість, актуальність, збалансованість, коректність формулювань. Усі видання силових структур виважено підходять до підготовки чергових номерів, забезпечуючи повноту й збалансованість передачі найважливішої інформації.

Реагуванням на сучасні тенденції у розвитку преси є існування Інтернет-версій друкованих ЗМІ.

Редакції газет, журналів, радіо і телебачення поповнюються журналістами-професіоналами, які мають спеціальну військову підготовку. Однак актуальним завданням залишається підвищення кваліфікації офіцерів-журналістів, яке має проводитися кожні 3–4 роки роботи.

Газети ведуть постійну, цілеспрямовану роботу, пов'язану з висвітленням бойової підготовки військ, зміцнення військової дисципліни. З цією метою використовуються репортажі й фоторепортажі, звіти про миротворчу діяльність українських військ на Балканах тощо. Однак неодмінно в центр розповіді військові журналісти намагаються поставити людину, для чого використовують нариси, замальовки, інтерв'ю. Якщо перші два жанри практично зникають з сторінок цивільних газет, то у військових виданнях вони є домінуючими. Зрозуміло, що це далеко не повний перелік проблем, які висвітлюються на сторінках військової преси і сприяють підвищенню могутності Збройних Сил України.

Потужним елементом військових ЗМІ є Центральна телерадіостудія Міністерства оборони України, створена у 1992 році. Вона виконує основні медіа-проекти, передбачені Державною програмою інформування громадян України про вітчизняну армію. Сьогодні тут готуються телепередачі для таких українських каналів, як Перший національний, «5 канал», УТР, для обласних ТРК.

Отже, українська військова журналістика виникла як певна аналогія до військової преси колишніх Збройних Сил СРСР та під впливом функціонування цивільної національно-патріотичної державницької преси України. Нині вона докладає усіх зусиль для всебічного інформування воїнів, зближення життя армії і народу, національно-патріотичного, морального, фізичного і професійного виховання військовослужбовців, підвищення обороноздатності України. Однак система військових ЗМІ, насамперед преси, не задовольняє сучасних потреб в оптимальному інформаційно-пропагандистському забезпеченні особового складу ЗСУ. Серед пропозицій щодо подальшого розвитку й трансформування військових ЗМІ дослідниками вказувалося й на доцільність створення мережі регіональних медіа-центрів інформаційної політики; створення мережі кореспондентських пунктів; оптимізація організаційно-штатної структури військових ЗМІ тощо [6]. Вважаємо за доцільне передбачити також постійне інформування українських військовослужбовців, які беруть участь у миротворчих операціях у багатьох регіонах світу. Як зразок такого спеціального видання можна розглянути газету «Миротворець» для українського контингенту в Іраку. Тому серед першочергових завдань нам нині бачиться розробка спільної концепції Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки молоді і спорту про підготовку журналістів, які працюють у гарячих точках, обов'язкове запровадження у навчальні плани підготовки журналістів спеціальних курсів; налагодження системи підвищення кваліфікації і стажування військових журналістів.

1. Горевалов С. Друковані органи збройних сил незалежної України — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.franko.lviv.ua/faculty/jur/.../PART-5_16.htm
2. Горевалов С., Зикун Н., Стародуб С. Фотожурналістика в системі засобів масової комунікації: єдність слова і зображення: навчальний посібник. — К.: К и МУ, 2010.
3. Золотарев О. В. К чувствам и разуму война // Культпросвет работа: взгляд, поиск, проблемы. М., 1991. — 224 с. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/voennaya-kniga...>

4. Калмыков С.П. Военная книга в меняющейся информационной среде: Конец XX — начало XXI века: дисс. ... канд. ист. наук. — спец. Библиотекосведение, библиографоведение и книговедение. — М., 2006. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/voennaya-kniga...>
5. Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012–2017 роки: Наказ міністра оборони України від 11 січня 2012 року N 14 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: document.ua/pro-zatverdzhennja-programi-viiskovo-patriotichnogo-vihovann-doc103290.html
6. Сегеда С. Основні етапи трансформації військових засобів масової комунікації в контексті реформування Збройних сил України (1991–2010 рр.) — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_38/.../112_doc.pdf

MILITARY MEDIA IN THE UKRAINIAN INFORMATION SPACE: TASKS AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT

Serhiy Gorevalov

Kyiv Taras Shevchenko National University,
Melnykova Str, 36/1, Kyiv, 04119, Ukraine

E-mail: gorevalov@ukr.net

Nataliya Zykun

Kyiv International University,
Lvivska Str., 49, Kyiv, 03179, Ukraine

E-mail: nzykun@ukr.net

The articles analyses the role, problems and functionality of the military mass media system in the context of the European integration guidelines of Ukraine.

Key words: media scene, military media, media functions.

**ВОЕННЫЕ СМК В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ
УКРАИНЫ: ЗАДАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ****Сергей Горевалов**Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Мельникова, 36/1, Киев, 04119, Украина**E-mail:** gorevalov@ukr.net**Наталья Зикун**Киевский международный университет,
ул. Львовская, 49, Киев, 03179, Украина**E-mail:** nzykun@ukr.net

Анализируется роль, проблемы и функциональное назначение системы военных средств массовой информации в контексте евроинтеграционных ориентиров украинского государства.

Ключевые слова: информационное пространство, военные СМК функции СМИ.

Стаття надійшла до редколегії 30.09.2013

Прийнята до друку 14.10.2013